

Stormaskefälla och pushup fiskhus ger hopp i säldrabbade omåden

Yrkesfiskaren no 13/14, 2004, s. 12-13.

Vi som har arbetat i nära samarbete med yrkesfiskare under de senaste åren har upplevt att den under flera år nedåtgående spiralen i fångster med fasta redskap har bromsats upp i de norra delarna av Östersjön. Orsaken är introduktionen av push up fiskhuset och stormaskefällan. Redskapet är ett resultat av ett långvarigt samarbete mellan sälforskare, tillverkaren Harmånger Maskin & Marin AB och yrkesfiskare där steg efter steg av "sälsäkra" lösningar kombinerades i ett redskap. Redskapet är inte den slutliga lösningen på sälproblemen. Den rör bara en del av det drabbade fisket, fasta redskap efter laxfiskar. Sälproblemen upphör inte heller helt och hållet kring push upen men det går nu i alla fall att bedriva ett fiske i områden med säl.

Fiskhuset ("Push up") är en nykonstruktion. Den består av två starka nät. Runt den inre nätduken är ett grovmaskigt nät 75 - 150 mm knutavstånd, spänt med hjälp av aluminiumringar med en diameter på 3 m. Avståndet mellan den inre och yttre duken är 30 cm. Fiskhuset består av två rum. Öppningen till det inre rummet är trång (40 x 40 cm) och omgiven av en ram i vilken en stålwire är uppspänd. Wiren hindrar normalt de flesta sälar från att tränga in. De fem sista ringarna är fast anslutna till två pontoner. Fiskhuset balanseras med hjälp av bojar så att det flyter vid ytan. Vid vittjning pumpas luft in i pontonerna via slangar från en kompressor och den inre delen av fiskhuset flyter upp till ytan. Fisken samlas då i en låda och töms via en lucka rakt ner i båten. Själva stormaskefällan är en utveckling av en traditionell fiskfälla med två viktiga förändringar. Den ena är att långsidorna i mungarnet och adaptern spänns ut så att inga skarpa kilar finns kvar där sälen lätt kan jaga fast fisken. Den andra förändringen är att maskstorleken i krets och i många fall även i mungarnet är så stor (200 mm knutavstånd) att inga fiskar fastnar i maskorna om de blir trängda av sälar som jagar inne i redskapet, de passerar i stället igenom maskorna.

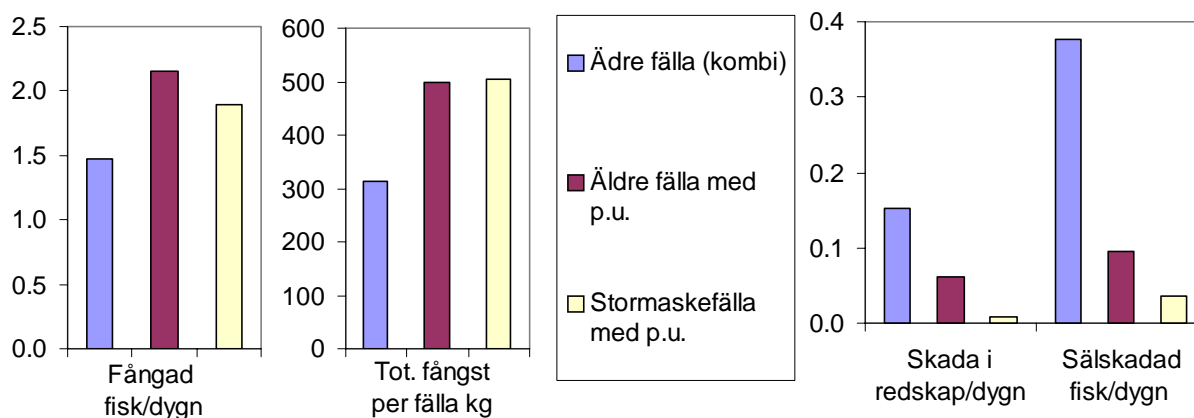
Från och med 2001 är push upen och stormaskefällan godkända som bidragsberättigande redskap från sälskadefonden. Även tidigare hade bidrag betalats ut till olika redskap men det var från medel de enskilda länsstyrelserna förfogade över. Skillnaden nu är att först avsätts pengar till bidragsberättigade redskap, därefter fördelas resterande pengar till respektive länsstyrelse. Investeringsbidraget är 80 % för de två första redskapen, sedan faller ersättningen i löpande skala. Totalt har det tom 2003 betalats ut ersättning för ca 200 push up fiskhus och 150 stormaskefällor.

Det uppblåsta push up fiskhuset under vittjning med en stormaskefälla i förgrunden. Fiskeriverket har med hjälp av ett antal frivilliga journalförare samlat in ett stort material om fisket vid de enskilda redskapen. Det är lite vanskligt att jämföra fiske mellan olika perioder, områden och redskap eftersom fisket är så variabelt. Ett sätt att komma runt detta är att som här ha ett stort material. Totalt omfattar detta 50 fiskare från Stockholms län upp till Norrbotten där fångst, sälskador av fångst och redskap har noterats vid varje vittjning. Under 2001 och 2002 samlades det in 3540 vittjningar för äldre fällor (kombi), 2 642 för äldre fällor med påmonterat push up fiskhus samt 2 672 vittjningar för nya stormaskefällor med push up.

Lax och öringfångsterna var likvärdiga både mellan åren (2001 och 2002) och de olika länen. En gemensam analys kan därför göras på hela materialet. Sikfångsterna var mycket mer variabla. Fångsten var generellt högre 2002 än 2001 och avsevärt lägre i de två nordligaste länen än övriga län.

Ett genomgående drag är att fångsten av lax och öring är väsentligt högre (40 %) i fällor med push up jämfört med äldre kombifällor Figur 1. Räkna man i total fångstsvikt per fälla och säsong blir skillnaden över 60 %. Orsaken är givetvis främst reduktionen av sälskador. Antalet sälskadade fiskar är endast 20 % i fällor med push up av antalet i äldre kombifällor. Även om inte antalet skadade fiskar per dygn i figuren är så stort vet vi att det finns ett stort mörkertal av sältagna fiskar där inga rester observeras. Frekvensen skador på själva redskapet är bara en tredjedel av den i en äldre kombifälla. Skillnaden i fångst mellan stormaskefällor (200 mm i krets) och äldre fällor med push up var liten i detta material. Detta visste vi sedan tidigare via våra direkta studier att det sker en del "läckage" av fisk genom de stora maskorna men att detta kompenseras av mindre sälskador. Detta visas tydligt i figur 1 där både antalet skadade fiskar och skador i redskapet är väsentligt mindre i stormaskefällorna än i äldre fällor med push up. Sälén får söka sig någon annanstans för att hitta föda.

Genomsnittliga fångster av lax och öring samt sälskador under 2001 och 2002 för 50 yrkesfiskare från Stockholms län och norrut.

Sikfångsterna kan inte analyseras på samma sätt. Ett genomgående drag är när materialet har delats upp mellan år och områden att det inte finns några statistiskt säkra skillnader av fångst per dag i de skilda redskapen. Tydligt är dock att totalfångsten av sik under hela säsongen är

väsentligt större med push up. Detta förklaras främst av push up fällorna står ute mer än två veckor längre under hösten och att flera fiskare har haft goda sikfångster under tidig höst. För redskap på goda platser (fångsterna högre än 100 kg) var sikfångsten i genomsnitt 200 kg högre i fällor med push-up än äldre fällor under 2002.

En annan fördel med push up fiskhusen är att de är arbetsbesparande och ergonomiskt bättre. Slitet med att för hand lyfta fiskhusen är borta. I och med att fisken är väl skyddad i fiskhuset behöves fällan heller inte vittjas lika ofta som tidigare. I Finland har man fått en högre fångst av sik även i områden med litet sälskador eftersom förluster till trut och skarv minskat kraftigt.

Redskapen är givetvis inte färdigutvecklade. För att minska mekaniska skador vid vittjningen har den tidigare aluminiumlådan byts ut mot plast. Bifångst av främst undermålig sik har varit ett problem. Försök pågår därför med att skapa utsortering med panel i fiskhuset. Preliminära resultat visar på ett det fungerar väl. Studier pågår även med att studera hur stort läckage av främst sik det är genom de stora maskorna i kretsarna.

Undermålig sik som selekterats ut från fiskhuset via en panel i struten under försök av Kustlaboratoriets personal. Den stora siken ligger i lådan i väntan på vittjning.

Sven Gunnar Lunneryd och Arne Fjälling
Kustlaboratoriets sälgrupp